

‘ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ’ ಶರಣ ವಿಚಾರ ಅವಲೋಕನ

DR. Y. A. DEVARUSHI

Assistant Professor,
Dept of Kannada

C. B. College Bhalki. Dist: Bidar, Karnatak State

Abstract:

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನವು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಶತಮಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಶರಣರು ಮತ್ತು ಶರಣೆಯರು ಜಾಗತಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ. ಶರಣರು ರಚಿಸಿದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಅನೇಕ ವಿಚಾರ ಲಹರಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಶರಣರು ಲಿಂಗ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಜಾತಿ ಸಮಾನತೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಬಸವಾದಿ ಶರಣರು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೂ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ, ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯ, ಅನೇಕ ವೃತ್ತಿಗಳ ಜನರನ್ನು ಅನುಭಾವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮಂತೆ ಸಮಾನರೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿದರು.

1. Introduction

ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲು-ಕೀಳು ಎಂಬ ಭೇದಭಾವವಿಲ್ಲಾ ಮಾಡುವ ಯಾವುದೇ ಕೆಲಸವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದ್ದೇ. ಮಾಡುವ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಿಷ್ಠೆ ಇರಬೇಕು. ಇದನ್ನೇ ಅಕ್ಕಿ ಆಯುವ ಕಾಯಕ ನಿರತ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯ “ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಕಾಯ (ದೇಹ). ಕಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಕಾಯಕವನ್ನಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಸಾಧನೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಮಾಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಕಾಯಕಕ್ಕಿಂತ ಕಾಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ ಬಸವಣ್ಣನವರು ‘ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸ’ (ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ) ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ಕಾಯಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಮಹತ್ವ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ‘ಕಾಯವೇ ಸರ್ವತ್ರ ಸಾಧನಂ’ ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ; ಅದರ ಒಳಗಿನ ಆತ್ಮವೇ ಪರಮಾತ್ಮ. ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿ ಬಸವಣ್ಣನವರದ್ದಾದರೆ ಅನೇಕ ಶರಣ ಮತ್ತು ಶರಣೆಯರು ವಿಭಿನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಆತ್ಮ ವಿವೇಚನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವೇ ಸತ್ಯವೆಂದು ಬಗೆದು, ಆತ್ಮದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ದೇಹವನ್ನು ದುಡಿಸಬೇಕು ; ದಂಡಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ ಸರಿ. ಭಾರತೀಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ‘ಕಾಯವೇ ಸತ್ಯ ; ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ಮಿಥ್ಯ’ ಎಂಬ ವಿರೋಧಿ ವಿಚಾರಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಎರಡೂ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿದಾಗಲೂ ಅಲ್ಲಿ ‘ಕಾಯ’ ಅಥವಾ ‘ದೇಹ’ದ ವಿಚಾರ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಂಬಿಕೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮದ ಭೋಗ ‘ಕಾಯ’ಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ಸರ್ವವಿದಿತ. ಆತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮ ಚಿಂತನೆ ಕೂಡ ‘ಕಾಯ’ದ ಮೂಲಕವೇ ಸಾಕಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

‘ಮಾನವ ಮೂಳೆ-ಮಾಂಸದ ತಡಿಕೆ’ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ದೇಹದ ವಾಂಛೆ ಸರಿಯಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿದರ್ಶನವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದೇಹ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧ್ಯ. ದೇಹದ ಆಕಾರ, ರೂಪ, ಬಣ್ಣ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಗಿದ್ದರೂ ಒಳಗಿರುವ ಆತ್ಮತತ್ವ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬಾಹ್ಯ

ಕವಚವಾದ ದೇಹದ ನಿರಾಕರಣೆ ಇರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯ ಹಲವಾರು ಶರಣರು, ಸಂತರು, ಪಂಡಿತರು, ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ವಿಕಸನ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಶರಣರು ದೇಹ ಅಥವಾ ಕಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ತುಂಬ ವಾಸ್ತವಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತಕರು ದೇಹವನ್ನು (ಕಾಯವನ್ನು) ದೇವಾಲಯವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ದೇಹದಲ್ಲಿಯ ದೇವರನ್ನು ಕಾಣುವ ದಾರ್ಶನಿಕತೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸವೆಂದರು. ದೇಹವೇ ದೇಗುಲವೆಂದರು. ದೇಹವನ್ನು ದೇವಾಲಯವಾಗಿ ಕಾಣುವ ವಿಚಾರ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. “ದೇಹೋ ದೇವಾಲಯ: ಪ್ರೋಕ್ತೋ ಜೀವೋ ದೇವ ಸದಾಶಿವ: ಇತಿ ನಿಶ್ಚಯಾದ್ಭಾವ: ಪಿಂಡಜಂ ಲಿಂಗ ಮುಚ್ಯತೇ” ಎಂಬ ಮಾತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ; ಮಾನವ ದೇಹ ದೇವಾಲಯ; ಜೀವಾತ್ಮನೆ ಆ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸದಾಶಿವ ದೇವರು. ಇಂತಹ ನಿಶ್ಚಿತ ಸದ್ಭಾವವೇ ಪಿಂಡಜ ಲಿಂಗ; ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಮದ ಉಕ್ತಿ. ಮಾನವ ಎಷ್ಟೇ ಮುಂದುವರೆದರೂ; ಏನೆಲ್ಲ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ; ಏನೆಲ್ಲ ವ್ಯಯಿಸಿದರೂ; ಈ ದೇಹದಂತಹ ಸುಂದರ ಮತ್ತು ಚೈತನ್ಯಪೂರ್ಣ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ದೇಹವನ್ನು ಹಲವು ಶರಣರು ಹಲವು ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಶೆ-ಆಮಿಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇಹವನ್ನು ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ‘ಒಡೆಯನಿಲ್ಲದ ಮನೆಗೆ’ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆಗೆ ತೊಡಗಿದ ದೇಹವನ್ನು ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭು ‘ವ್ಯವಸಾಯದ ಭೂಮಿಗೆ’ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಹಂಕಾರ-ಮಮಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ ‘ಕಡೆಗೀಲಿಲ್ಲದ ಬಂಡಿಗೆ’ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ‘ಕಾಯವೆ ಕೈಲಾಸ’ವೆಂದು ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು ‘ಕಾಯವೇ ಶಿವಾಲಯ’ ವೆಂದು ಶಿವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶರೀರದ ಬಗ್ಗೆ ಶರಣರು ನೀಡಿದ ಹೋಲಿಕೆಗಳು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ಒಂದೇ, ಅದೇನೆಂದರೆ ಮಾನವ ಶರೀರದ ಪಾವಿತ್ರದ ಅರಿವು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು.

ಶರಣರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ‘ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸ’ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವರು ಶರಣಶ್ರೇಷ್ಠ ಬಸವಣ್ಣನವರು. ಈ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ದೇವಾಲಯಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ಥಾವರವಾದವುಗಳು. ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ ಚಲನಶೀಲ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಅವು ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಸಿಮೆಂಟು, ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದವುಗಳಲ್ಲ. ಅವು ಸದಾ ಚಲನಶೀಲವಾದ ಜಂಗಮ ದೇಗುಲಗಳು. ಅವುಗಳೇ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಜೀವಿಸುವ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಕಲ ಮಾನವರ ದೇಹಗಳು. ಈ ದೇಹವೇ ಚಲನಶೀಲತೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಚೈತನ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇವಾಲಯ. ಮುಕ್ತಿ ಬಯಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನೂ, ಸಾಧಕನೂ ದೇಹದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಬದುಕಬೇಕು. “ಶರೀರಮಾದ್ಯಂ ಖಿಲು ಧರ್ಮಸಾಧನಂ” ಎಂಬ ಮಾತು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶರಣರು ದೇಹ, ಕಾಯ, ಶರೀರ, ಅಂಗ, ತನು ಎಂಬುದಾಗಿ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಯದಿಂದಲೇ ಕರ್ಮವನ್ನು ಕಳೆಯುವ ಕಾರ್ಯ ಆಗಬೇಕಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾವು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಯ ಅಥವಾ ಶರೀರ ಎಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಥವಾ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅನುಮೋದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೇಹ (Body)ವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಆಶಯ ಶರಣರದು. ಈ ಆಶಯವನ್ನೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಕೊಂಡು ಅವರು ರಚಿಸಿದ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ‘ಕಾಯ’ದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

“ಕಾಯಕ ಶಬ್ದವು ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ(Relating to the Body) ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಂದಿದೆ. ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅನುಭಾವಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಶರಣರು ಆ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕುಂಟಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಿರಿದಾದುದು. ತತ್ಪಲವಾಗಿ ಆ ಪದ ತತ್ಪದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಶರಣ ಧರ್ಮದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಕಾಯದ ಪವಿತ್ರ ಕಾರ್ಯವೇ ಕಾಯಕ. ಇಂತಹ ಕಾಯಕದ ರೀತಿ, ನೀತಿ, ಧ್ಯೇಯೋದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಶರಣರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಮಾರಯ್ಯ, ನುಲಿಯ ಚಂದಯ್ಯ ಮುಂತಾದವರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಶರಣರು ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ಮಹತಿ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ‘ಕೈಲಾಸ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶರಣರು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಅರ್ಥದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ನಮಗಿರಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯಕ. ‘ಕೈಲಾಸವೆಂಬುದೊಂದು ಹಾಳು ಬೆಟ್ಟ’ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧರಾಮನ ವಚನವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಶೈವರ ಕಲ್ಪನೆಯ ಕೈಲಾಸ ಶರಣರದಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಶರಣನ ಕಾಯವೇ ಶಿವನ ವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದು ಅವರು ಬಲವಾಗಿ ನಂಬಿದವರು”¹ ಕಾಯವೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಶರೀರವಲ್ಲ ; ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಜೀವದೊಡನೆ ಅವಿನಾಭಾವ ಹೊಂದಿಕೆಯ ತತ್ವವಾಗಿದೆ.

“ಉಳ್ಳವರು ಶಿವಾಲಯ ಮಾಡುವರು,
ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ ಬಡವನಯ್ಯಾ
ಎನ್ನ ಕಾಲೆ ಕಂಬ, ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ
ಶಿರ ಹೊನ್ನ ಕಳಸ’ವಯ್ಯಾ
ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ ಕೇಳಯ್ಯಾ
ಸ್ಥಾವರಕೃತಿವುಂಟು ; ಜಂಗಮಕೃತಿವಿಲ್ಲ”²

ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ‘ಕಾಯ’ವನ್ನೇ ದೇಗುಲವನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಪರಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನೇ ಯಾರು ದೇಗುಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಸ್ಥಾವರದ ಗುಡಿ-ಗುಂಡಾರಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕಾಲುಗಳೇ ದೇವಾಲಯದ ಕಂಬಗಳು, ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ. ತನ್ನ ತಲೆಯೇ ಆ ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲಿರುವ ಹೊನ್ನ ಕಳಸ ಎನ್ನುವ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ಎಲ್ಲ ಹೋಲಿಕೆಗಳು ಶರೀರದ ಪಾವಿತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ‘ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ’ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದದ್ದು, ಮಾನವ ಶರೀರ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಕೃತಕ ದೇವಲಾಯವಲ್ಲ. ಇದು ದೇವರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ನಿರಾಕಾರ ದೈವದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ತನ್ನ ಕಾಯವೇ ದೇವನಿರುವ ತಾವು ಆಗಿರುವಾಗ ಅದು ಸ್ವಚ್ಛವೂ ಸುಂದರವೂ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯವೂ ಆಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಬಸವಣ್ಣನವರ ದರ್ಶನ ತತ್ವ ತುಂಬ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ.

ಮಾನವ ತಾನು ಕೃತಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ತನಿಗಿಷ್ಟವಾದ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೇವನೊಬ್ಬ ನಾಮ ಹಲವು ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮಗಿಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ದೇವರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ದೇಹವೆಂಬ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವರು ನೆಲೆಸಿರುವನು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ರೂಪ, ಆಕಾರವಿಲ್ಲ. ಸಾಕಾರ ದೇಗುಲದೊಳಗೆ ನಿರಾಕಾರ ದೇವರು ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ರೀತಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂತಹದ್ದು.

“ಎನ್ನ ಕಾಯವ ದಂಡಿಗೆಯ ಮಾಡಯ್ಯಾ,
ಎನ್ನ ಶಿರವ ಸೋರೆಯ ಮಾಡಯ್ಯಾ,
ಎನ್ನ ನರವ ತಂತಿಯ ಮಾಡಯ್ಯಾ,
ಎನ್ನ ಬೆರಳ ಕಡ್ಡಿಯ ಮಾಡಯ್ಯಾ,
ಬತ್ತೀಸ ರಾಗವ ಪಾಡಯ್ಯಾ; ಉರದಲೊತ್ತಿ ಬಾರಿಸು,
ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ”³

ಎನ್ನುವ ಮೂಲಕ ಬಸವಣ್ಣನವರು ದೇಹವನ್ನು ದೇಗುಲ ಮಾಡುವ ಮುಂಚೆ ದೇಹವನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಆತ್ಮಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನು ತೋರುತ್ತಾರೆ. ಇಡೀ ದೇಹ ಪಂಚಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಏಕನಾದದ ಸ್ವರವಾಗಬೇಕು ; ಒಳಗಿರುವ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಅಳಿದು ತಿದ್ದಿ-ತೀಡಿತವಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಭಾವ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ 'ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ಹರಿಕಾರರೇ ಬಸವಣ್ಣನವರು.

“ಭಕ್ತನಿರ್ದ ತಾವೇ ದೇವಲೋಕ,
ಭಕ್ತನಂಗಣವೇ ವಾರಣಾಸಿ,
ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸ, ಇದು ಸತ್ಯ
-----”⁴

ಎನ್ನುವ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಕಾಯದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿ 'ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸ' ಎಂಬ ಮಹತಿಯನ್ನು ಸಾದರಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ದೇವಲೋಕ, ಮೃತ್ಯುಲೋಕ ಬೇರಿಲ್ಲ ಕಾಣಿಭೋ' ಎಂಬ ನುಡಿಗೇ ತಕ್ಕುದಾದ ನೆಲೆ ಇದಾಗಿದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನವರು ಮಾನವ ಜನ್ಮ ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ ಅದು ನೀರ ಮೇಲಿನ ಗುಳ್ಳೆಯಂತೆ ಕ್ಷಣಿಕವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊತ್ತು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ, ಮೃತ್ಯು ಬರುವ ಮುನ್ನ ಕೂಡಲಸಂಗನ ಪೂಜಿಸು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಜೀವವಿದ್ದಾಗಲೆ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು, ಭಜಿಸಬೇಕು. ದಾಸೋಹಂಭಾವದಿಂದ ನಡೆದು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆಯಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನೆ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ತನ್ನ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.-

“ಕಾಯದಿಂದ ಲಿಂಗ ದರುಶನ, ಕಾಯದಿಂದ ಜಂಗಮ ದರುಶನ,
ಕಾಯದಿಂದ ಪ್ರಸಾದ ಸಂಪತ್ತು. ಕೂಡಲ ಚೆನ್ನಸಂಗಯ್ಯಾ
ಆ ಕಾಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮುವ ಕಂಡೆನಯ್ಯಾ”⁵

ಎಂಬುದಾಗಿ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು ಕಾಯದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಯ ನಿಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಅದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಕಾಯದಿಂದ ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯ. ಕಾಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಾತು. ಅಂದರೆ ಕಾಯವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಲಿಂಗ, ಜಂಗಮ, ಪ್ರಸಾದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿವನೆ ಇದ್ದಾನೆ.

ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ, ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸ, ಕಾಯವೇ ಅರಮನೆ, ಕಾಯವೇ ನಿಜದೈವ ಎಂಬ ವಿಚಾರಗಳು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಕಾಯವನ್ನು ಕೇವಲ ಕೊಳಕು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ, ನಿರಾಕರಿಸುವ ವಿಡಂಬಿಸುವ ಪರಿಪಾಠ ಸಲ್ಲದು. ಕಾಯವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲ ಸಾಧನೆಗಳೂ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಯವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಟಿದ ಕರ್ಮದ ಫಲ ಅನುಭೋಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಯವನ್ನು ನಿಕೃಷ್ಟ ಎಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿ, ಅದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಲ್ಲ ; ಮಲೀನವಾದ ಗೂಡು ಎಂದುಕೊಂಡರೆ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ದೇವರನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ದೇಹದ ಕಣಕಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಇರುತ್ತದೆ. ದೇಹವೇ ಇಲ್ಲವಾದಾಗ ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಸದ್ಗತಿ ದೊರೆಯಲಾರದು.

“ಕಾಯದಿಂದ ಲಿಂಗ ದರುಶನ, ಕಾಯದಿಂದ ಜಂಗಮ ದರುಶನ,
ಕಾಯದಿಂದ ಪ್ರಸಾದ ಸಂಪತ್ತು,
ಕೂಡಲ ಚೆನ್ನಸಂಗಯ್ಯಾ
ಈ ಕಾಯದಿಂದ ನಿಮ್ಮುವ ಕಂಡೆನಯ್ಯಾ”⁶

ಎನ್ನುವ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು ತುಂಬ ಅಮೋಘವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಯವೆಂದರೆ ಬರೀ ದೇಹವಲ್ಲ ; ಅದು ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ದೇಹ ಎನ್ನುವ

ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಬಸವಣ್ಣನವರದಾಗಿತ್ತು. ದೇಹವನ್ನು ದಣಿಸಬೇಕು ; ದುಡಿಸಬೇಕು. ಗುರು-ಲಿಂಗ-ಜಂಗಮರ ಮೂಲಕ ಸಾಧಕತನ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಕಾಯವು ಕೈಲಾಸವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಅವರ ನಿಲುವೆಯಾಗಿದೆ.

ಹಿರಿಯ ವಚನಕಾರ ಸಕಲೇಶ ಮಾದರಸನು “ಕಾಯದಿಂದ ಗುರುವ ಕಂಡೆ, ಕಾಯದಿಂದ ಲಿಂಗವ ಕಂಡೆ... ಕಾಯದಿಂದ ಸಕಲೇಶ್ವರದೇವರ ಪೂಜಿಸುವಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಸಾಧಕನಾದೆಯಲ್ಲಾ ಎಲೆ ಕಾಯವೆ” ಎಂಬ ವಚನದಲ್ಲಿಯೂ, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನು ‘ಕಾಯದಿಂದ ಲಿಂಗ ದರುಶನ, ಕಾಯದಿಂದ ಜಂಗಮ ದರುಶನ, ಕಾಯದಿಂದ ಪ್ರಸಾದ ಸಂಪತ್ತು, ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಯ್ಯಾ ಈ ಕಾಯದಿಂದ ನಿಮ್ಮುವ ಕಂಡೆನಯ್ಯಾ’ ಎಂಬ ವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ”⁷

“ಶರಣರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಕಾಯವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮಾರು ಹೋದರೆ, ದೇಹ ದೇವಾಲಯವಾಗುವುದರ ಬದಲು ನರಕದ ಕೂಪವಾಗುತ್ತದೆ. “ಅಲ್ಲಿ ಮನೆಯೊಡೆಯನಿದ್ದಾನೋ ಇಲ್ಲವೋ” ಎಂದು ಕೇಳಬೇಕಾದ ಪ್ರಮೇಯವೆ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಕಾಯದ ಸಂಗದಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ. ಗುರಿ ತಪ್ಪಿದ ಬಾಣದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಶರಣ ಶರಣೆಯರು ರಕ್ಕಸಿಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿನಿಂತು, ಕಾಯದ ಕಳವಳ, ಮನದ ಮಾಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಸಕಲ ಜೀವಾತ್ಮರಿಗೆ ಲೇಸನೆ ಬಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹವರನ್ನು ಕಾಯಗುಣ ಕಾಡಿಸದು, ಪೀಡಿಸದು”⁸ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

3. Conclusion

ಮಾನವನ ದೇಹವೆಂಬ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ನೆಲಗೊಂಡಿರುವ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯಬೇಕು. ದೇಹ ದೇಗುಲದ ಪಾವಿತ್ರವನ್ನು ಹಾಗೂ ಅದರ ಮೂಲಕ ಬದುಕಿನ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕುರಿತು ಶರಣರು ಹೇಳಿದ ವಚನಗಳು ತುಂಬಾ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿವೆ. ಬದುಕಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ, ಮಾನಸಿಕ ವೇದನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯ ದಾರಿ ತುಳಿಯುವವರು, ದುಷ್ಟ ಚಟಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗುವವರು. ದುರಭ್ಯಾಸಗಳ ಗುಲಾಮರಾಗುವವರು. ದುರ್ವ್ಯಸನಗಳ ದಾಸರಾಗುವವರು ದೇಹದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ದೇವಾಲಯವಾದ ಈ ದೇಹವನ್ನು ರೋಗಾಲಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ದೇಹವೆಂಬುದು ದೇವರು ಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾಣಿಕೆ. ಈ ದೇಹದ ಪವಿತ್ರತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ನಡೆಯಬೇಕು. ‘ಕೂಡಲ ಸಂಗನ ಒಲಿಸಲು ಬಂದ ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವ ಕೆಡಿಸಲಾಗದು’. ಈ ದೇಹವನ್ನು ವೃಥಾ ಹಾಳು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ, ಜೀವನ ಸಾಫಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಬೇಕೆಂಬ ಶರಣರ ಮಾತುಗಳು ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ಸತ್ಯ ಸಂದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಾಗ ದೇಹವೆನ್ನುವುದು ಕೇವಲ ದಿನನಿತ್ಯದ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಮಾತ್ರ ಇರುವುದಲ್ಲ. ಅದು ಭಕ್ತಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಅರಳಬೇಕು. ಕೇವಲ ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗ ಧರಿಸಿದರೆ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತನುವಿನ ವಿಕಾರ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಡೀ ದೇಹವನ್ನೇ ದೇವಾಲಯವನ್ನಾಗಿಸುವ, ಕಾಯವನ್ನೇ ಕೈಲಾಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ನಾವೆಲ್ಲ ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಿದೆ. ಹೀಗಾದಾಗ ಮನುಷ್ಯ ಸುಖಿಯಾಗಿ ಬದುಕಬಲ್ಲ ; ಬದುಕಲು ಬಿಡಬಲ್ಲ.

ಸಂದರ್ಭ ಸೂಚಿ (References)

1. ಶಿವಶರಣರ ಕಾಯಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಸಂ-ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ: ಪು-37
2. ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-1 : ವಚನ-821: ಪು-211
3. ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-1 : ವಚನ-499: ಪು-497
4. ಶರಣ ಸಂಪದ: ಲೇ: ಪ್ರೋ. ಎಸ್. ಉಮಾಪತಿ: ಪು-120
5. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನ ಸಂಪುಟ: 3, ವಚನ-126, ಪು-37

6. ಷಟಸ್ಥಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು: ಸಂ: ಡಾ.ಆರ್. ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ, ವಚನ-304, ಪು-929
7. ಶರಣರ ಕಾಯಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಸಂ- ಡಾ.ಎಂ.ಎ.ಕಲಬುರ್ಗಿ: ಪು-32
8. ಶರಣ ಸಂಪದ : ಪ್ರೊ.ಎಸ್.ಉಮಾಪತಿ, ಪು-219